

การส่งเสริมการปลูกพืชไร่ และเลี้ยงสัตว์ปี 2530 - 2531 โครงการพัฒนาพืช
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ^{1/}

CROP AND LIVESTOCK PROMOTION IN NORTHEAST CROP
DEVELOPMENT PROJECT

Abstract

Majority of farmers in the Northeast are rice and field crops growers. With low soil fertility, erratic rainfall they normally achieved low yield. For some who have livestock such as buffaloes cattle pigs they would have better income.

Crop and livestock promotion under the Northeast crop development project aims to encourage farmers to several field crops, pasture crops, and raise beef cattle. This two year project was carried out in 4 provinces i.e. Khon Kaen (4 villages) Nakorn Ratchasima (2 villages) Mahasarakham (1 village) and Udon Thani (1 village).

The activities under this project were

1. Field crops : farmers grew maize sorghum peanut or mungbean for 3 Rai. Crop residues were used to feed animals.
2. Pasture crops : farmers grew Ruzi and Guinea grasses plus 2 legumes Hamata stylo and luceana for 1 Rai.
3. Cattle : Each farmer raised 1 cross bred cow (50% Brahman) on loan from the project which inseminated with pure bred Brahman. Calf would be given to farmers.

From 1987 to March 1989 project activities can be concluded as follow :

1. Twenty farmers were involved in the project in 1987, total number of farmers up to January 1989 were 223.
2. Total of one hundred and forty cows were given on loan to farmers, up to January 1989 farmers would have 83 calves.
3. Pasture crops areas had been increased from 10 Rai in 1987 (0.5 Rai/farmer) to 208 Rai (1.3 Rai/farmer) in 1989.
4. Field crops areas had been increased from 52 Rai (2.6 Rai/farmer) to 312 Rai (1.92 Rai/farmer) in 1989.

It had been concluded that this project had been accepted by farmers quite well. Judging from increasing activities farmers under this project should be able to raise their income considerably.

1/ วิบูลย์ วงศ์มาศ สำนักงานส่งเสริมการเกษตรภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จังหวัดขอนแก่น

บทคัดย่อ

เกษตรกรส่วนมากในภาคตะวันออกเฉียงเหนือประกอบอาชีพการทำนา และทำไร่เป็นหลัก และภายใต้สภาพภูมิอากาศที่แห้งแล้งและฝนทิ้งช่วงประจำอีกทั้งโครงสร้างของดินขาดความอุดมสมบูรณ์ทำให้การปลูกพืชทั้งหลายได้ผลผลิตค่อนข้างต่ำ ดังนั้นเกษตรกรส่วนใหญ่ จึงมีฐานะยากจนกว่าภูมิภาคอื่น ยกเว้นเกษตรกรบางรายที่มีการเลี้ยงสัตว์ เช่น โค กระบือ สุกร ก็จะมีรายได้และฐานะความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น

การส่งเสริมการปลูกพืชไร่และเลี้ยงสัตว์ ตามโครงการพัฒนาพืชภาคตะวันออกเฉียงเหนือ นี้ จึงมีวัตถุประสงค์ที่จะให้เกษตรกรได้มีโอกาสปลูกพืชไร่หลาย ๆ อย่าง การปลูกพืชอาหารสัตว์ และเลี้ยงโคนเนื้อพันธุ์ดี เพื่อให้มีรายได้เพิ่มขึ้น โดยกำหนดระยะเวลาดำเนินการ 2 ปี ในปี 2530 และ 2531 ในท้องที่ 4 จังหวัด คือ ขอนแก่น 4 หมู่บ้าน นครราชสีมา 2 หมู่บ้าน มหาสารคาม 1 หมู่บ้าน และอุดรธานี 1 หมู่บ้าน รวมทั้งหมด 8 หมู่บ้าน

เกษตรกรที่ร่วมโครงการจะต้องดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

1. กิจกรรมการปลูกพืชไร่ ให้เกษตรกรปลูกข้าวโพด ข้าวฟ่าง ถั่วลิสง หรือถั่วเขียว ไร่ละ 3 ไร่ (โดยปลูกทดแทนมันสำปะหลังด้วย) นอกจากเก็บเกี่ยวผลผลิต แล้ว เกษตรกรจะต้องนำผลพลอยได้ เช่น ลำต้น และใบนำไปใช้เป็นอาหารสัตว์ด้วย

2. กิจกรรมการปลูกพืชอาหารสัตว์ ให้เกษตรกรปลูกหญ้ารัฐี หญ้าเอมิลกินนี ถั่วฮามาต้า และกระถิน ไร่ละประมาณ 1 ไร่ ทั้งนี้ เพื่อปรับปรุงทรัพยากร อาหารสัตว์ (งานวิจัยของโครงการ)

3. กิจกรรมการเลี้ยงโค ให้เกษตรกรเลี้ยงแม่โคลูกผสมไร่ละ 1 ตัว โดยให้ผสมพันธุ์แม่โคด้วยพ่อโคพันธุ์แท้ อเมริกันบราห์มัน เมื่อแม่โคให้ลูกโคแล้ว เกษตรกรผู้เลี้ยงจะได้รับลูกโคเป็นของตนเอง ส่วนแม่โคที่ทางโครงการให้ยืมต้องคืนให้คณะกรรมการบริหารโครงการฯ เพื่อพิจารณามอบให้เกษตรกรรายใหม่ที่มาสมัครเป็นสมาชิกสำรองไว้ต่อไป

ผลการดำเนินงานส่งเสริมการปลูกพืชไร่ และเลี้ยงสัตว์ตามโครงการนี้ ตั้งแต่ปี 2530 จนถึงมีนาคม 2532 มีดังนี้

1. จำนวนสมาชิกที่ร่วมโครงการ ในปี 2530 มีสมาชิก 20 คน ในปี 2531 มีสมาชิก 152 คน (กันยายน 2531) ในปี 2532 มีสมาชิกเพิ่มเป็น 162 คน (มีนาคม 2532) และในปี 2533 จะมีสมาชิกเพิ่มเป็น 223 คน (มกราคม 2533)

2. กิจกรรมการเลี้ยงโค ทางโครงการได้สนับสนุนแม่โคลูกผสมพันธุ์อเมริกันบราห์มัน (สายเลือด 50%) ให้เกษตรกรเลี้ยงในปี 2530 จำนวน 20 ตัว และในปี 2530 จำนวน 20 ตัว และในปี 2531 จำนวน 120 ตัว รวมทั้งหมดที่ทางโครงการสนับสนุน 140 ตัว ต่อมาเมื่อเกษตรกรได้ผสมพ่อพันธุ์อเมริกันบราห์มัน พันธุ์แท้แล้ว (สายเลือด 100%) ตกลูกโคพันธุ์ผสมที่มีสายเลือดสูง

ขึ้นเรื่อย ๆ ดังนี้ คือ ส้ารวจเมื่อกันยายน 2531 มีลูกโค เกิด 12 ตัว เมื่อมีนาคม 2532 มีลูกโคเพิ่มเป็น 22 ตัว และเมื่อมกราคม 2533 จะมีลูกโคเพิ่มเป็น 83 ตัว จะเห็นได้ว่าจำนวนโคในโครงการจะเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว

3. กิจกรรมปลูกพืชอาหารสัตว์เกษตรกรได้ปลูกหญ้าธูซี่ หญ้าสามาตาและถั่วสามาตา โดยในปี 2530 มีการดำเนินการปลูกพืชอาหารสัตว์ต่าง ๆ รวม 10 ไร่ เนื้อที่ปลูกเฉลี่ยรายละ 0.5 ไร่ ในปี 2531 มีการดำเนินการปลูกพืชอาหารสัตว์รวม 99 ไร่ เนื้อที่ปลูกเฉลี่ยรายละ 0.62 ไร่ และในปี 2532 จะมีการดำเนินการปลูกพืชอาหารสัตว์รวม 208 ไร่ เนื้อที่ปลูกเฉลี่ย 1.30 ไร่

4. กิจกรรมปลูกพืชไร่ เกษตรกรได้ปลูกข้าวโพด ข้าวฟ่าง ถั่วลิสงหรือถั่วเขียว ในปี 2530 มีการดำเนินการปลูกพืชไร่ ได้ 52 ไร่ เนื้อที่ปลูกเฉลี่ย 2.6 ไร่ ในปี 2531 มีการดำเนินการปลูกพืชไร่ 245.3 ไร่ เนื้อที่ปลูกเฉลี่ยรายละ 1.75 ไร่ และในปี 2532 จะมีการดำเนินการปลูกพืชไร่ 312 ไร่ เนื้อที่ปลูกเฉลี่ย 1.92 ไร่

จากผลการดำเนินการที่ผ่านมาประมาณ 2 ปีเศษ โครงการนี้ได้ขยายการดำเนินงานได้ค่อนข้างกว้างขวางในแต่ละหมู่บ้านโดยมิได้รับงบประมาณเพิ่มเติม ทั้งนี้ เนื่องจากเกษตรกรมีความต้องการเลี้ยงโคพันธุ์ดีมาก และเห็นด้วยกับหลักการและวิธีการดำเนินการของโครงการ รวมทั้งกิจกรรมต่าง ๆ ที่ดำเนินงานตามโครงการนี้ไม่ค่อยประสบปัญหามากนัก จึงมีเกษตรกรให้ความสนใจขอสมัครเป็นสมาชิกโครงการเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ หากโครงการนี้ดำเนินการไปด้วยดี ภายใน 5 ปี เกษตรกรที่ร่วมโครงการจะมีโคพันธุ์ดีเลี้ยงครอบครัวละ 2-3 ตัว ซึ่งจะทำให้มีรายได้เพิ่มขึ้นจากกิจกรรมนี้ ปีละ 10,000 - 20,000 บาท ซึ่งมากพอ ๆ กับการปลูกพืช 10 ไร่ และเกษตรกรส่วนใหญ่ในหมู่บ้านจะมีโอกาสได้รับโคจากโครงการ

ในการพัฒนากิจกรรมปลูกพืชไร่ และเลี้ยงสัตว์ในอนาคตทางโครงการพัฒนาพืชภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้เสนอแนะให้กรมส่งเสริมการเกษตรดำเนินการต่อ โดยผนวกเข้าในแผนงานโครงการส่งเสริมการจัดไร่นาหรือแผนงานพัฒนาเกษตรกรในหมู่บ้านล้าหลัง โดยขอความร่วมมือด้านการวิชาการเลี้ยงสัตว์ การบริหารสุขภาพโคสัตว์ และการผสมเทียมจากกรมปศุสัตว์

1. บทนำ

เกษตรกรส่วนใหญ่ในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีอาชีพหลักคือทำนา ทำไร่ ซึ่งในส่วนของเกษตรกรที่ทำไร่ มีจำนวนไม่น้อยกว่าที่ปลูกมันสำปะหลังเป็นรายได้หลักใช้จ่ายในครอบครัว และปลูกข้าว พืชผัก และพืชไร่อื่น ๆ ไว้บริโภคและเป็นรายได้เสริมอีกเล็กน้อย เกษตรกรเหล่านี้ส่วนใหญ่ฐานะยากจน การเลี้ยงสัตว์ เกษตรกรมักจะเลี้ยงกระบือไว้ใช้งาน บางรายมีฐานะดีก็จะเลี้ยงโค ซึ่งนอกจากจะไว้ใช้งานแล้วยังสามารถขายเพิ่มรายได้อีกด้วย ทางโครงการจึงได้พิจารณาที่จะปรับปรุงระบบการประกอบอาชีพของเกษตรกร ให้มีการปลูกพืชไร่บางชนิดรวมกับการเลี้ยงโคพันธุ์ดีเพื่อเป็นการเพิ่มรายได้เสริมจากที่เกษตรกรได้จากมันสำปะหลังอยู่แล้ว นอกจากนี้ยังเป็นทางเลือกให้แก่เกษตรกรเมื่อภาวะราคามันสำปะหลังตกต่ำอีกด้วย ทั้งนี้เพื่อให้เกษตรกรดำรงชีพได้โดยมีรายได้จากการขายโคและมีรายได้เสริมจากการปลูกพืชไร่ชนิดอื่น ๆ

2. วัตถุประสงค์

- 2.1 เพื่อส่งเสริมการเลี้ยงโคพันธุ์ดีให้เป็นรายได้หลัก
- 2.2 เพื่อปรับปรุงด้านอาหารสัตว์และสุขภาพสัตว์อย่างถูกต้องตามหลักวิชาการ
- 2.3 เพื่อส่งเสริมให้เพิ่มผลผลิตจากการปลูกพืชไร่ และนำวัสดุที่ได้จากพืชไร่มาเป็นอาหารเสริมให้โค

3. เป้าหมาย

3.1 ปี 2530 เกษตรกรที่ร่วมโครงการฯ 20 ราย จัดหาแม่โคพันธุ์ดีมอบให้เกษตรกร 20 ตัว (ครอบครัวละ 1 ตัว)

ปี 2531 เกษตรกรที่ร่วมโครงการ 120 ราย จัดหาโคพันธุ์ดีมอบให้เกษตรกร 120 ตัว (ครอบครัวละ 1 ตัว)

3.2 ถ่ายทอดความรู้ด้านการเลี้ยงโคพันธุ์ดีแก่เกษตรกร 140 ราย เกษตรกรสำรองอีก 140 ราย รวมเป็น 280 ราย

3.3 สามารถที่จะเพิ่มรายได้ให้กับเกษตรกรประมาณ 5,000 บาท/ครัวเรือน

3.4 จัดทำแปลงหญ้าแบบสวนหลังบ้านในปี 2530 ครอบครัวละครึ่งไร่ และในปี 2531 ครอบครัวละ 1 ไร่

4. วิธีดำเนินการ

4.1 ศึกษาผลงานการวิจัยซึ่งบางหน่วยงานได้ทำการศึกษาไว้ก่อนแล้วมาจัดทำเป็นโครงการนำร่อง

4.2 กรมส่งเสริมการเกษตร สำนักงานส่งเสริมการเกษตรภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มหาวิทยาลัยขอนแก่น และเจ้าหน้าที่ภาคสนาม ร่วมกันกำหนดหลักเกณฑ์ของโครงการ และเลือกจุดดำเนินการพร้อมทั้งเสนอผู้บริหารโครงการเพื่อขอรับการสนับสนุนงบประมาณ

4.3 คัดเลือกเกษตรกรที่มีคุณสมบัติตามหลักเกณฑ์ที่กำหนด และเลือกเกษตรกรสำรองไว้ในจำนวนที่เท่ากัน

4.4 ชี้แจงเกษตรกรในโครงการให้ทราบหลักเกณฑ์วิธีการ และให้เกษตรกรมีส่วนร่วมในการพิจารณาปรับปรุงหลักเกณฑ์ที่ทางราชการกำหนด

4.5 จัดอบรมเกษตรกรในโครงการ โดยมีวิทยากรจากศูนย์บำรุงพันธุ์สัตว์ ต.ท่าพระ อ.เมือง จ.ขอนแก่น และนำเกษตรกรมาดูงานเลี้ยงโคที่ศูนย์วิจัยบำรุงพันธุ์สัตว์จังหวัดขอนแก่น และสถานีพืชอาหารสัตว์ จังหวัดมหาสารคาม

4.6 ฝ่ายบริหารโครงการ มอบอำนาจให้จังหวัดที่เกี่ยวข้องดำเนินการจัดซื้อวัสดุการเกษตรในโครงการทั้งหมด ตามงบประมาณที่ได้รับ

4.7 มอบวัสดุการเกษตร คือ แม่โคพันธุ์ดี เมล็ดพันธุ์พืชไร่ ให้กับคณะกรรมการหมู่บ้านและจัดให้มีการบริการให้ความรู้ด้านการเกษตรและปศุสัตว์ ควบคู่กันไป

4.8 กรมส่งเสริมการเกษตรและสำนักงานส่งเสริมการเกษตรภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ร่วมติดตามและนิเทศงานเป็นระยะ ๆ พร้อมทั้งติดตามเชิงประเมินงานโดยคณะของผู้บริหารโครงการปีละครั้ง

4.9 ส่งเสริมให้มีการผสมเทียม โดยใช้น้ำเชื้อจากพ่อโคพันธุ์ดีเพื่อเพิ่มคุณภาพของลูกโค

4.10 เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร แนะนำและให้ความรู้ในการปลูกพืชไร่พันธุ์ดี เช่น ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ ข้าวโพดข้าวเหนียว ถั่วลิสง ถั่วเหลือง ตามแต่เกษตรกรจะเลือก และเก็บข้อมูลด้านการผลิต และรายได้

4.11 เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรและเจ้าหน้าที่กรมปศุสัตว์ แนะนำการปลูกหญ้าอาหารสัตว์และการดูแลรักษา

4.12 หลังจากแม่โคออกลูกแล้ว และเลี้ยงลูกจนหย่านม (6 เดือน) ก็มอบแม่โคให้เกษตรกรสำรองที่จัดเตรียมไว้ โดยคณะกรรมการหมู่บ้านและเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรระดับตำบลเป็นที่ปรึกษา

4.13 รายงานผลการปฏิบัติงานประจำปีและนำเสนอที่ประชุมสัมมนาประจำปี

4.14 ประเมินผลโครงการด้านทัศนคติของเกษตรกรต่อโครงการและเขียนรายงาน

5. หลักเกณฑ์และข้อบังคับของโครงการ

5.1 ในปี 2530 เกษตรกร 1 รายได้รับแม่โค 1 ตัว จะต้องปลูกหญ้าเลี้ยงสัตว์ 1 งานและพืชไร่ 5 ไร่

ในปี 2531 เกษตรกร 1 ราย จะได้รับแม่โค 1 ตัว จะต้องปลูกหญ้าเลี้ยงสัตว์ 1 ไร่ และพืชไร่ 2 ไร่

5.2 ให้คณะกรรมการหมู่บ้านบริหารกิจกรรมให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของโครงการ

5.3 เกษตรกรที่ได้รับแม่โคจากโครงการ เมื่อได้ทำการผสมเทียมจนได้ลูกโคแล้ว จะต้องมอบแม่โคให้เกษตรกรรายอื่นที่สำรองไว้แต่ละปี ตามข้อตกลงของคณะกรรมการหมู่บ้านที่กำหนดไว้ในแต่ละกลุ่ม การขยายผลเช่นนี้จะดำเนินการต่อไปเรื่อย ๆ จนกว่าแม่โคจะหมดสภาพการให้ลูก จึงขายทอดตลาดและให้เกษตรกรร่วมสมทบเงินเพื่อซื้อแม่โคตัวใหญ่ จากการดำเนินการเช่นนี้จะยังผลให้เกษตรกรมีโคเลี้ยงในครัวเรือนอย่างน้อยครัวเรือนละ 1 ตัว

6. ผลการดำเนินงาน

6.1 สมาชิกที่ร่วมโครงการ

จำนวนเกษตรกรที่เป็นสมาชิกเริ่มแรกมี 140 คน (ปี 2530 จำนวน 20 คน และปี 2531 อีก 120 คน) เมื่อแม่โคได้รับการเลี้ยงดู ผสมพันธุ์และให้ลูกโคบ้างแล้วจึงได้เพิ่มจำนวนสมาชิกจนถึงขณะนี้มี 282 คนในจำนวนนี้มีสมาชิกใหม่ที่ได้รับโคไปเลี้ยงแล้ว 22 รายรวมแล้วจำนวนสมาชิกที่มีโคเลี้ยงแล้ว 162 ราย สมาชิกที่กำลังรองรับแม่โคมาเลี้ยงในไม่ช้าอีก 120 ราย (ดูตารางที่ 1)

6.2 จำนวนโคที่มีอยู่ในขณะนี้

ในปี 2530 ทางโครงการได้จัดซื้อแม่โคสนับสนุนเกษตรกรจำนวน 20 ตัว (สำหรับเกษตรกร 2 หมู่บ้าน) ซึ่งเกษตรกรเริ่มเลี้ยงในเดือนกรกฎาคม 2530 จนถึงขณะนี้ 31 มีนาคม 2532) มีโคเพิ่มขึ้นทั้งแม่โคและลูกโคเป็น 36 ตัว (ไม่รวมลูกโคที่เกิดมาแล้วตาย 2 ตัว) หรือเพิ่มขึ้น 80%

ในปี 2531 ทางโครงการได้สนับสนุนแม่โคให้อีก 120 ตัว (สำหรับเกษตรกร 6 หมู่บ้าน) ซึ่งเกษตรกรได้เริ่มเลี้ยงระหว่างเดือนตุลาคม - ธันวาคม 2531 จนถึงขณะนี้มีโคเพิ่มขึ้น (ทั้งแม่โคและลูกโค) เป็น 126 ตัว หรือเพิ่มขึ้นอีก 6 ตัว (ดูตารางที่ 2)

อย่างไรก็ดี การขยายจำนวนแม่โคและลูกโคคงมีต่อ ๆ ไปอีกเรื่อย จากตารางที่ 3 จะเห็นได้ว่าแม่โคที่จัดให้ปี 2530 ขณะนี้ได้มีการผสมพันธุ์ตั้งท้องรอบที่ 2 แล้วถึง 10 ตัว (เป็นแม่โคที่ผสมรอบที่ 2 และเคยให้ลูกมาแล้วหนึ่งตัว มีอยู่ 8 ตัว และเป็นแม่โคที่ผสมรอบที่ 2 แต่แท้งลูกเมื่อตั้งท้องครั้งแรกอีก 2 ตัว) นอกจากแม่โคที่เหลืออีก 11 ตัว เมื่อหย่านมลูกแล้วก็จะผสมพันธุ์ต่อไป

สำหรับแม่โคที่จัดให้ปี 2531 เพิ่มขึ้นอีกได้ไม่นานอย่างไรก็ตามแม่โคที่ได้ผสมพันธุ์และตั้งท้องแล้ว 60 ตัว หรือร้อยละ 50 แม่โคเหล่านี้จะให้ลูกโคในช่วงปี 2532 นี้ อย่างแน่นอน

อนึ่ง การผสมพันธุ์แม่โคพบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่ไม่น้อยมีการผสมเทียม ทั้งนี้เจ้าหน้าที่ได้พยายามส่งเสริมเร่งเร้าอยู่ เนื่องจากเหตุผลหลัก 2 ประการ คือ เกษตรกรส่วนใหญ่ไม่ได้รับความสะดวกจากการบริการผสมเทียมเพียงพอ และความไม่มั่นใจน้ำเชื้อของพ่อพันธุ์ว่า จะตรงตามความต้องการซึ่งในปีที่ผ่านมาเกิดการผิดพลาดในการผสมเทียมแล้ว 2 ครั้ง (แม่โคที่ได้รับผสมเทียมน้ำเชื้อพ่อโคเนื้อ แต่ลูกที่เกิดมา กลายเป็นลูกผสมโคนม)

จากตารางที่ 4 พบว่าลูกโคที่เกิดขึ้นจนถึงขณะนี้มี 22 ตัวเป็นโคผู้ 12 ตัว (ร้อยละ 54) และเป็นโคเมีย 10 ตัว (ร้อยละ 46) ไม่นับรวมลูกโคเกิดมาได้ไม่กี่วันตาย 2 ตัว และลูกโคแท้งตายในท้องแม่ 4 ตัว (เป็นโคปี 2530 ซึ่งไม่มีการตรวจโรคก่อน) ลูกโคที่เป็นตัวผู้บางตัวลักษณะสวยงามเกษตรกรจะเลี้ยงไว้เป็นพ่อพันธุ์ต่อไปได้หรือไม่ และที่มีลักษณะไม่ดีจะแก้ไขอย่างไร จะขายเพื่อซื้อโคตัวเมียต่อไปดีหรือไม่ ยังเป็นปัญหาที่จะต้องพิจารณาแก้ไขต่อไป

นอกจากนั้นเกษตรกรที่ร่วมโครงการปีแรก ต้องการขอแม่โคมาผสมอีกครั้งหนึ่ง ภายหลังจากได้มอบแม่โคให้เกษตรกรสำรองไปผสมแล้ว เนื่องจากตนเองได้เลี้ยงดูมาระยะเวลานานพอสมควรก่อนที่จะจะเป็นสัตว์ครั้งแรก และบางรายได้ออกเงินสมทบบางส่วน บางคนเสียค่ารถไปบรรทุกเป็นต้น คำถามนี้จะได้พิจารณากันต่อไป

6.3 การปฏิบัติดูแลรักษาโค

เกษตรกรที่ร่วมโครงการนี้เจ้าหน้าที่ได้แนะนำให้ปฏิบัติดูแลรักษา ดังนี้ ควรสร้างคอกอยู่นอกบ้านไม่ให้รวมกับสัตว์เลี้ยงอื่น ควรถ่ายพยาธิภายในแกโค ควรฉีดวัคซีนป้องกันโรคปากและเท้าเปื่อยและโรคคอบวม ควรให้ก้อนเกลือแร่ และควรให้อาหารเสริมนอกจากหญ้าสดและฟาง

จากการติดตามความก้าวหน้าในครั้งนี (ดูตารางที่ 5 และที่ 6) พบว่าเกษตรกรได้สร้างคอกอยู่นอกบ้านแล้ว 62 คอกหรือร้อยละ 40 ซึ่งมากกว่าเมื่อสำรวจเมื่อครั้งก่อน 31 ธันวาคม 2531 มีอยู่ 47 คอกหรือร้อยละ 32)

การถ่ายพยาธิภายในให้โคเพิ่มขึ้นจากเมื่อสำรวจครั้งที่แล้ว กล่าวคือสำรวจครั้งที่แล้วมีการถ่ายพยาธิโค 52 ตัวหรือร้อยละ 35 สำหรับครั้งนี้มี 65 ตัวหรือร้อยละ 40

การฉีดวัคซีนป้องกันโรคปากและเท้าเปื่อย และโรคคอบวมนั้นเพิ่มขึ้นเช่นกัน กล่าวคือสำรวจครั้งที่แล้วมีการฉีดวัคซีน 64 ตัว (ร้อยละ 43) สำหรับครั้งนี้มี 83 ตัว (ร้อยละ 51)

การให้ก้อนเกลือแร่นั้นก็เพิ่มขึ้นมากกล่าวคือ เมื่อสำรวจครั้งก่อนมีการให้ก้อนเกลือแร่ 25 ตัว (ร้อยละ 17) สำหรับสำรวจครั้งนี้มีถึง 86 ตัว (ร้อยละ 53)

สำหรับการให้อาหารเสริมอื่นนอกเหนือจากหญ้าสดและฟาง พบว่าเกษตรกรทุกรายมีการให้อาหารเสริมอื่น ๆ อย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายอย่างด้วย เช่น หัวมันสำปะหลัง ใบมันสำปะหลัง ใบและต้นข้าวโพด ใบและต้นข้าวฟ่าง ใบและต้นถั่ว รำ ใบกระถิน ฯลฯ เป็นต้น

6.4 การจัดทำแปลงหญ้าสัตว์

จากการติดตามแปลงหญ้าเลี้ยงสัตว์ของเกษตรกรพบว่ามีการแปลงหญ้าของเกษตรกรบางแปลงซึ่งปลูกปีก่อนตายหมดเนื่องจากปลูกล่าช้าและฝนแล้ง บางแปลงตายบางส่วน แต่ส่วนใหญ่ยังดีอยู่และพบว่าในปีนี้ (ฤดูฝน 2532) เกษตรกรจะปลูกหญ้าเพิ่มขึ้นเกือบทุกราย เนื่องจากเกษตรกรตระหนักในความสำคัญของแปลงหญ้ามากขึ้น และมีต้นทุนที่ จะขยายเองแล้วในหมู่บ้าน รวมทั้งเจ้าหน้าที่ที่จะสนับสนุนเมล็ดพันธุ์ให้อีกส่วนหนึ่ง จากตารางที่ 7 พบว่าเนื้อที่ปลูกแปลงหญ้าปีนี้จะเพิ่มขึ้นมากพอสมควรกล่าวคือปีที่แล้วเนื้อที่ปลูกหญ้ารวม 99 ไร่ เฉลี่ยเนื้อที่ปลูกแปลงหญ้าประมาณ 0.62 ไร่ สำหรับแผนการปลูกหญ้าปี นี้ เนื้อที่รวมประมาณ 208 ไร่และเนื้อที่แปลงหญ้าเฉลี่ย 1.30 ไร่

6.5 การปลูกพืชไร่เพื่อให้ผลพลอยได้เป็นอาหารสัตว์

จากการติดตามในครั้งนีพบว่า เกษตรกรเห็นด้วยกับการใช้เศษพืชผลพลอยได้จากพืชไร่เป็นอาหารสัตว์อย่างไรก็ตามการปลูกพืชไร่เพื่อให้ผลพลอยได้นี้ เกษตรกรคงปลูกในประมาณใกล้เคียงกันปีก่อน ๆ เนื่องจากพืชไร่ที่ปลูก เช่น ข้าวโพดฝักสด ถั่วลิสง เป็นพืชที่เกษตรกรปลูกมากไม่ได้ เพราะไม่มีตลาดรองรับ (คงปลูกเพื่อรับประทานเองและขายภายในท้องถิ่น) จากตารางที่ 8 พบว่า เกษตรกรจะปลูกพืชไร่ในปีนี้อยู่รวม 312 ไร่เป็นข้าวโพด 203 ไร่ ข้าวฟ่าง 23 ไร่ และถั่วลิสง 86 ไร่ ซึ่งมากกว่าปีที่แล้วเล็กน้อย กล่าวคือ ปีที่แล้วมีการปลูกพืชไร่รวม 245.3 ไร่เป็นข้าวโพดฝักสด 145.5 ไร่ ข้าวฟ่าง 20 ไร่ ถั่วลิสง 56.8 ไร่ และถั่วเขียว 23 ไร่

7. การรับโครงการเข้าสู่ระบบปกติของกรมส่งเสริมการเกษตร

7.1 สนับสนุนให้สมาชิกหมู่บ้านที่เลี้ยงโคในโครงการรวมตัวกันเป็นกลุ่มกิจกรรมพืชไร่ เลี้ยงสัตว์ เพื่อที่จะให้ดำเนินการสนับสนุนเกษตรกรผู้เลี้ยงวัวตามระบบส่งเสริมการเกษตรของประเทศไทย โดย

- 7.1.1 สนับสนุนให้คณะกรรมการหมู่บ้านมีความสามารถในการบริหารกลุ่มเพื่อ
 - ที่จะทำให้มีความสามารถปรับหลักเกณฑ์ในการดำเนินการของกลุ่มให้ทันต่อเหตุการณ์ได้ตลอดเวลา
- 7.1.2 เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรภาคสนามจะเข้าไปสนับสนุนกลุ่มตามระบบส่งเสริมการเกษตรของกรมส่งเสริมการเกษตรดังนี้
 - สนับสนุนกลุ่มวางแผนการปลูกพืชไร่ โดยเน้นเรื่องชนิดพืช ช่วงเวลา ปลูกปริมาณการผลิตโดยยึดศักยภาพของพื้นที่ ความต้องการของตลาดและประโยชน์ในด้านอาหารสัตว์เป็นเกณฑ์ในการพิจารณา
 - สนับสนุนแผนกลุ่มในเรื่องการถ่ายทอดเทคโนโลยี การปลูกพืชไร่ เลี้ยงสัตว์ตามระบบฝึกอบรมและเยี่ยมเยียน (T & V SYSTEM)
 - ประสานงานกับปศุสัตว์ในระดับพื้นที่ทั้งทางด้าน การถ่ายทอดความรู้ และการเป็นสื่อกลางในการประชาสัมพันธ์กิจกรรมและการบริหารอื่นของทางปศุสัตว์แก่เกษตรกร

7.2 นำรูปแบบการส่งเสริมการปลูกพืชไร่ เลี้ยงสัตว์ ผนวกเข้าไปในแผนงานโครงการจัดไร่นาของกรมส่งเสริมการเกษตร จัดหางบประมาณเพิ่มเติมเพื่อขยายของกิจกรรมนี้ต่อไป ทั้งนี้จะยึดศักยภาพของพื้นที่ซึ่งได้ทำการศึกษาและวิเคราะห์ไว้แล้ว

7.3 สนับสนุนให้ได้รับสินเชื่อจากสถาบันการเงินเพื่อให้เกษตรกรสามารถดำเนินการด้วยตนเอง

7.4 กรมส่งเสริมการเกษตรได้ดำเนินการโครงการส่งเสริมประสิทธิภาพพืชไร่ในเขตเกษตรกรล้าหลัง ซึ่งได้ดำเนินการในหมู่บ้านต่าง ๆ ในเขตเกษตรกรล้าหลัง ตั้งแต่ปี 2530 และจะสิ้นสุดในปี 2534 โดยเน้นการใช้พันธุ์พืชไร่พันธุ์ดี เพื่อเพิ่มผลผลิต แต่จากการดำเนินการที่ผ่านมาปรากฏว่าได้ผลผลิตไม่เท่าที่กำหนดไว้ในแผน เนื่องจากการใช้พันธุ์ดีเพียงอย่างเดียวไม่สามารถที่เพิ่มรายได้ให้แก่เกษตรกรได้อย่างเห็นได้ชัด ในบางปีที่ประสบกับธรรมชาติหรือประสบกับราคาผลผลิตต่ำเกษตรกรก็มักจะขาดทุนดังนั้น ควรที่จะเสนอเข้าไปในแผนการดำเนินการต่อไปในหมู่บ้านล้าหลังในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 7 เพิ่มกิจกรรมเลี้ยงสัตว์ควบคู่ไปกับการปลูกพืชไร่ โดยใช้หลักเกณฑ์และวิธีการเดียวกับที่ได้ดำเนินการมาในกิจกรรมส่งเสริมการปลูกพืชไร่ เลี้ยงสัตว์ ในโครงการพัฒนาพืชในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

7.5 กำหนดเป็นนโยบายของกรมฯ และจัดทำเป็นโครงการร่วมกับกรมปศุสัตว์

8. ข้อเสนอแนะ

จากการดำเนินการที่ผ่านมาปรากฏว่าเกษตรกรได้ให้ความสนใจมากและจากการสอบถามจากเจ้าหน้าที่และเกษตรกรได้ให้ข้อเสนอแนะไว้ดังนี้

- 8.1 เพิ่มจำนวนวัวเป็นครัวเรือนละ 2 ตัว เพื่อให้เกษตรกรมีรายได้เพิ่มขึ้น
- 8.2 การให้ความรู้ในด้านการจัดการทุ่งหญ้าและการสุขาภิบาลสัตว์แก่เกษตรกรเพิ่มขึ้น

ภาคผนวก

ตารางที่ 1 ตารางแสดงสถานที่ดำเนินการและจำนวนสมาชิกโครงการ

ที่	บ้าน	อำเภอ	จังหวัด	สมาชิกที่เริ่มต้น		สมาชิกใน	สมาชิก	สมาชิก
				จำนวน	ปี พ.ศ.	ปัจจุบัน ^{1/}	ปัจจุบันที่ เลี้ยงโคแล้ว	ปัจจุบันที่รอ รับโคอยู่
1.	วังหัว	บ้านไผ่	ขอนแก่น	10	2530	20	17	3
2.	หัวหนอง	บ้านไผ่	ขอนแก่น	10	2530	22	19	3
3.	หินตั้ง	บ้านไผ่	ขอนแก่น	20	2531	40	20	20
4.	โนนสวรรค์	บ้านไผ่	ขอนแก่น	20	2531	40	20	20
5.	ท่าซี้เหล็ก	ตำบลขุนทด	นครราชสีมา	20	2531	40	21	19
6.	คอนทะยาย	ขามสะแกแสง	นครราชสีมา	20	2531	40	21	19
7.	โสภนครอง	บรบือ	มหาสารคาม	20	2531	40	19	19
8.	หนองบัวบาน	หนองบัวซอ	อุดรธานี	20	2531	40	25	15
รวม	8	5	4	140		282	162	120

หมายเหตุ 1/ ตัดยอด มี.ค. 31

ตารางที่ 2 ตารางแสดงจำนวนโคในขณะนี้

ที่	บ้าน	จำนวนแม่โค ที่เริ่มต้น	จำนวนแม่โคทั้งหมดในปัจจุบัน		รวม	หมายเหตุ
			จำนวนแม่โค	จำนวนลูกโค		
1.	วังหัว	10	10	7	17	ปี 2530
2.	หัวหนอง	10	11* ¹	8	19	ปี 2530
3.	หินตั้ง	20	20	0	20	ปี 2531
4.	โนนสวรรค์	20	20	0	20	ปี 2531
5.	ท่าซี้เหล็ก	20	20	1	21	ปี 2531
6.	คอนทะยาย	20	20* ²	1	21	ปี 2531
7.	โสภนครอง	20	19* ³	0	19	ปี 2531
8.	หนองบัวบาน	20	20	5	25	ปี 2531
รวม		140	140	22	62	

* 1 แม่โคตัวหนึ่งผสมไม่ติด 3 ครั้ง พบว่าติดโรคแท้งติดต่อให้เกษตรกรขายแล้วซื้อแม่โคได้ 2 ตัว

* 2 แม่โคตายไปหนึ่งตัวเนื่องจากท้องอืดให้เกษตรกรขายซากแล้วนำเงินไปซื้อตัวใหม่เรียบร้อยแล้ว

* 3 แม่โคถูกลักขโมยไป 1 ตัว แต่ได้ให้เกษตรกรซื้อใหม่ทดแทนต่อไปภายในเดือนมิถุนายน 2532

ตารางที่ 3 แสดงการผสมพันธุ์แม่โคในขณะนี้

ที่	บ้าน	จำนวนแม่โค ที่มีขณะนี้	จำนวนแม่โคที่ท้อง แล้วในขณะนี้	จำนวนแม่โคที่ได้ ผสมเทียม	จำนวนแม่โคที่ได้ ผสมเทียม
1.	วังหว้า	10	5	0	5
2.	หัวหนอง	11	3	0	5
3.	หินดั่ง	20	4	3	1
4.	โนนสวรรค์	20	10	5	5
5.	ท่าชีเหล็ก	20	15	0	15
6.	คอนทะยิง	20	7	0	7
7.	โสกครอง	19	14	0	14
8.	หนองบัวบาน	20	10	3	7
รวม	8	140	70	11	59
	ร้อยละ	100%	50%		
			100%	(16%)	(84%)

ผสมรอบที่ 2 (ให้ลูกมาแล้วหนึ่งตัว)

ตารางที่ 4 แสดงการเกิดลูกโค

ที่	บ้าน	จำนวนลูกโค ที่มีอยู่ขณะนี้ (31 มีค. 32)	จำนวน ลูกโค ตัวผู้	จำนวน ลูกโค ตัวเมีย	ปัญหาที่เกิดกับลูกโค		หมายเหตุ
					ลูกโคตาย หลังคลอด	ลูกโคตายใน ท้องแม่ (แท้ง)	
1.	วังหว้า	7	6	1	2	2	ลูกโคอายุ
2.	หัวหนอง	8	4	4	0	2	1-5 เดือน
3.	หินดั่ง	0	0	0	0	0	มี 15 ตัว
4.	โนนสวรรค์	0	0	0	0	0	ยังไม่หย่านม
5.	ท่าชีเหล็ก	1	0	1	0	0	ลูกโคอายุ
6.	คอนทะยิง	1	0	1	0	0	6-14 เดือน
7.	โสกครอง	0	0	0	0	0	มี 7 ตัว
8.	หนองบัวบาน	5	2	3	0	0	
รวม	8	22	12	10	2	4	

ตายโดยไม่ทราบสาเหตุ

ตารางที่ 5 แสดงการสร้างคอกสัตว์

ที่	บ้าน	คอกได้ทุนบ้าน	คอกอยู่นอกบ้าน	รวม
1.	วังหว่า	10	7	17
2.	หัวหนอง	14	5	19
3.	หินตั้ง	15	5	20
4.	โนนสวรรค์	18	2	20
5.	ท่าขี้เหล็ก	1	19	20
6.	ดอนทะยิง	13	7	20
7.	โสภครอง	15	5	20
8.	หนองบัวบาน	8	12	20
รวม	8	94	62	156
ร้อยละ		60%	40%	100%

ตารางที่ 6 แสดงการถ่ายพยาธิ, ฉีดวัคซีนป้องกันโรคและให้ก้อนเกลือแร่เสริมแกโค

ที่	บ้าน	จำนวนโค ที่มีอยู่	ได้ทำการถ่าย พยาธิให้แล้ว	ได้ทำการฉีด วัคซีนป้องกัน โรคให้แล้ว	ได้มีการให้ก้อน เกลือแร่เสริม
1.	วังหว่า	17	4	6	0
2.	หัวหนอง	19	4	5	1
3.	หินตั้ง	20	4	20	17
4.	โนนสวรรค์	20	2	8	14
5.	ท่าขี้เหล็ก	21	1	10	15
6.	ดอนทะยิง	21	19	19	20
7.	โสภครอง	19	11	3	5
8.	หนองบัวบาน	25	20	12	14
รวม	8	162	65	83	86
ร้อยละ		100%	40%	51%	33%

ตารางที่ 7 แสดงการจัดแปลงหญ้าเลี้ยงสัตว์ของเกษตรกร

ที่	บ้าน	เนื้อที่ปลูกหญ้าที่ผ่านมาจนถึงขณะนี้		แผนที่ปลูกหญ้าในปีนี้ (2532)	
		เนื้อที่ปลูกรวม (ไร่)	เนื้อที่ปลูกเฉลี่ย (ไร่)	เนื้อที่ปลูกรวม (ไร่)	เนื้อที่ปลูกเฉลี่ย (ไร่)
1.	วังหว่า	15	0.75	24	1.20
2.	หัวหนอง	12	0.60	21	1.05
3.	หินตั้ง	10	0.50	31	1.70
4.	โนนสวรรค์	6	0.30	22	1.10
5.	ท่าขี้เหล็ก	13	0.65	26	1.30
6.	คอนทะยิง	18	0.90	24	1.20
7.	โสภนครอง	14	0.70	27	1.35
8.	หนองบัวบาน	11	0.55	30	1.50
รวม	8	59	0.62	208	1.30

ตารางที่ 8 แสดงการปลูกพืชที่ผ่านมาและแผนการปลูกพืชในปีนี้

ที่	บ้าน	การปลูกพืชปีที่ผ่านมา (2531)		แปลงการปลูกพืชปีนี้ (2532)	
		พืชที่ 1	พืชที่ 2	พืชที่ 1	พืชที่ 2
1.	วังหว่า	ข้าวโพด 15.3 ไร่	ถั่วลิสง 5.8 ไร่	ข้าวโพด 27 ไร่	ถั่วลิสง 14 ไร่
2.	หัวหนอง	ข้าวโพด 17.5 ไร่	ถั่วลิสง 11 ไร่	ข้าวโพด 16 ไร่	ถั่วลิสง 18 ไร่
3.	หินตั้ง	ข้าวโพด 38 ไร่		ข้าวโพด 24 ไร่	ถั่วลิสง 11 ไร่
4.	โนนสวรรค์			ข้าวโพด 40 ไร่	
5.	ท่าขี้เหล็ก	ข้าวฟ่าง 20 ไร่	ถั่วเขียว 23 ไร่	ข้าวฟ่าง 23 ไร่	ถั่วลิสง 12 ไร่
6.	คอนทะยิง	ถั่วลิสง 40 ไร่		ข้าวโพด 24 ไร่	ถั่วลิสง 16 ไร่
7.	โสภนครอง	ข้าวโพด 36.5 ไร่		ข้าวโพด 30 ไร่	ถั่วลิสง 3 ไร่
8.	หนองบัวบาน	ข้าวโพด 38.2 ไร่		ข้าวโพด 42 ไร่	ถั่วลิสง 12 ไร่
รวม	8	ข้าวโพด 145.5 ไร่	ถั่วลิสง 56.8 ไร่	ข้าวโพด 203 ไร่	ถั่วลิสง 86 ไร่
		ข้าวฟ่าง 20 ไร่	ถั่วเขียว 23 ไร่	ข้าวฟ่าง 23 ไร่	